

De invloed van Iran in Afghanistan, 1979-2008

De afgelopen dertig jaar heeft Iran zich steeds sterker laten gelden in Afghanistan, het buurland waarmee het een gemeenschappelijke geschiedenis deelt. Het eerste decennium viel samen met de Sovjet-bezetting van Afghanistan, het tweede met burgeroorlogen en de opkomst van de Taliban. De derde periode kenmerkte zich door de komst van westerse troepen en westerse invloed in Afghanistan. Als de regering in Kabul haar centrale gezag niet weet uit te breiden naar de rest van Afghanistan zal de Iraanse invloed het komende decennium verder kunnen groeien.

*P. van Hattem – Kapitein van de Koninklijke Luchtmacht**

Tijdens het bewind van de sjah richtte de buitenlandse politiek van Iran zich op de westgrenzen, de Golfregio en de Verenigde Staten. De communistische coup van 1978 en de daaropvolgende Sovjet-bezetting van Afghanistan, de Afghaanse burgeroorlogen in de jaren negentig en de Amerikaanse interventie in 2001 confronteerden Iran met nieuwe veiligheidsdreigingen. Een toegenomen Iraanse belangstelling voor het Oosten was het gevolg. Iran en Afghanistan zijn niet-Arabisch moslimlanden, die een 936 kilometer lange grens delen. Ze bevinden zich op het kruispunt van het Midden-Oosten en Centraal-Azië, een regio die al eeuwenlang onrustig en van grote geostrategische waarde is. Iran en Afghanistan hebben een gemeenschappelijke geschiedenis. Die ligt in hun betrokkenheid bij de *Great*

Game, de rivaliteit tussen Groot-Brittannië en Rusland in Centraal-Azië eind negentiende eeuw. Maar die geschiedenis draait ook om de veldtochten van Alexander de Grote, de uitbreidingen van het Islamitische Rijk in de zevende en achtste eeuw en de Mongoolse overheersing onder Dzjengis Khan.¹

Ondanks historische, taalkundige en culturele banden tussen beide bevolkingen, onderhielden de buurlanden geen diepgaande politieke of economische betrekkingen met elkaar. Maar in de jaren zeventig werd Afghanistan economie steeds afhankelijker van Iran voor afzet en doorvoer van zijn buitenlandse handel. De sjah bood Kabul ondersteuning op het gebied van mijnbouw, waterwegen en spoorwegbouw.² In dezelfde periode begon Iran belangstelling te ontwikkelen voor het politieke landschap van het etnisch, tribaal en feodaal gefragmenteerde Afghanistan.³ Teheran werd uitgedaagd te reageren op veiligheidskwesties aan zijn oostkant.

Dit artikel gaat over de Iraanse invloed in Afghanistan sinds 1979. De focus ligt op het *regional systemic level* en het *global level*, met een analyse van de rol die Pakistan, Saudi-Arabië, de Sovjet-Unie c.q. Rusland en de VS in Afghanistan spelen. Om de invloed van Iran

* De auteur is werkzaam als gevechtsleider op het Air Operations Control Station in Nieuw Milligen. Dit artikel is een bewerking van een paper dat hij schreef voor zijn masteropleiding Politicologie, specialisatie Internationale Betrekkingen, aan de Universiteit van Amsterdam.

1 Richard W., Bulliet, 'Iran between East and West' in: *Journal of International Affairs*, Vol. 60 No. 2, 2007. Blz. 6-11.

2 Miron Rezun, 'Iran and Afghanistan: With Specific Reference to Their Asian Policies and Practices' in: *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 25 No. 1-2, 1990. Blz. 22, 23.

3 In Afghanistan zijn verschillende etnische groeperingen: Pashtun 42 procent, Tadzjieken 27 procent, Hazara 9 procent, Oezbeken 9 procent, Aimak 4 procent, Turkmenen 3 procent, Baloch 2 procent, anders 4 procent. Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html.

in Afghanistan te onderzoeken is het tijdvak van 1979 tot 2008 opgedeeld in drie perioden: 1979-1989, 1990-2000 en 2001-2008. Het eerste decennium overlapt met de Sovjet-bezetting van Afghanistan, het tweede valt samen met de opeenvolgende burgeroorlogen en de opkomst van de Talibanbeweging. In de derde periode zijn de Amerikaanse interventie en de westerse aanwezigheid in Afghanistan de belangrijkste ontwikkelingen.

De periode 1979-1989

Van 1980 tot 1988 voerde Iran een verwoestende oorlog met het Irak van Saddam Hoessein en had Afghanistan weinig prioriteit voor de regering in Teheran. De Iran-Irak oorlog was niet alleen een interstatelijk conflict over territoriale of politieke kwesties, maar volgens de auteur Ray Takeyh tevens 'a war waged for the triumph of ideas, with Ba'hist secular pan-Arabism contesting Iran's Islamic fundamentalism. As such, for Tehran the war came to embody its revolutionary identity'.⁴ De Sovjet-invasie in 1979 en de daaropvolgende bezetting van Afghanistan kon Iran nochtans niet negeren. De Afghaanse oorlog stelde Teheran voor een dilemma. Aan de ene kant keurde Iran de Sovjet-invasie af, omdat de Islamitische Republiek niet kon accepteren dat atheïstische communisten zijn islamitische buurland bezetten. Aan de andere kant moest Iran voorzichtig zijn om Moskou niet tegen zich in het harnas te jagen. Steun van de Sovjet-Unie was in die tijd immers cruciaal om de economische en politieke druk van de VS op Iran te neutraliseren.⁵ Met zijn lauwe reactie op de Sovjet-bezetting probeerde de Iraanse geestelijk leider Khomeini te bewerkstelligen dat Moskou toekomstige Amerikaanse inspanningen om Iran te isoleren zou blokkeren.⁶ Andere beoogde effecten van Teherans terughoudendheid waren het verminderen van Sovjet-steun aan de communistische Tudeh-partij in Iran en het beperken van wapenleveranties van Moskou aan Irak.

Hazarajat

Iran hield zich echter niet afzijdig van Afghanistan. In de westelijke grensprovincie Herat,

FOTO: HOLLANDESE HOOGTE, T. VOETEN

Muurschildering in Teheran van een vader en zijn vier zonen die sneuvelden in de oorlog tegen Irak

waar veel sjiieten wonen, voorzag Iran de machtige Mujahedeem-commandant Ismail Khan van brandstof, munitie en wapens.⁷ Volgens de auteur Thomas Johnson deed Iran dat 'in exchange for the use of Shindand as an air bridge to Shi'a communities in Hazarajat'.⁸ Shindand is een grote voormalige Sovjet-luchtmachtbasis in de buurt van de stad Shindand

- 4 Ray Takeyh, 'Iran's New Iraq' in: *Middle East Journal*, Vol. 62 No. 1, 2008. Blz 16.
- 5 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 805.
- 6 Suzanne Maloney, 'Identity and Change in Iran's Foreign Policy', in: Shibley Telhami en Michael Barnett, (red.) *Identity and Foreign Policy in the Middle East* (Ithaca/Londen, Cornell University Press, 2002) blz. 105, 106.
- 7 Ismail Khan is een soennitische, Perzisch-sprekende Tadzjiek. Tijdens de Sovjet-bezetting van Afghanistan was hij een machtige Mujahedeem-commandant. In de jaren negentig sloot Khan zich met zijn militia aan bij de Noordelijke Alliantie, werd hij gouverneur van Herat en benoemde hij zichzelf tot Emir van West-Afghanistan. Sinds 2004 is Khan minister van Water en Energie in het kabinet van de Afghaanse president Karzai.
- 8 Thomas H. Johnson, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 3.

in de provincie Herat, op minder dan negentig kilometer van de Iraanse grens.⁹

De regio Hazarajat ligt in centraal Afghanistan. Het gebied bestaat uit meerdere provincies en herbergt de grootste sjiitische gemeenschap van het land. In Afghanistan is bijna 20 procent van de bevolking sjiiet, waarvan ongeveer de helft in Hazarajat woont. De Hazara's zijn sjiitisch en spreken Dari, een aan het Farsi gelieerde taal, waardoor ze een soort natuurlijke verwantschap met Iran hebben. Dario Christiani, analist op het gebied van internationale betrekkingen, noemt Hazarajat 'a sort of 'Shi'a enclave' encircled by the great urban centres of Sunni power'.¹⁰

Het doel van de Iraanse financiële steun, wapenleveranties en militaire training was echter niet om de sjiieten in Hazarajat te mobiliseren tegen het Sovjet-leger. De Hazara's hebben nooit grootschalige militaire operaties uitgevoerd tegen de bezettende Sovjet-macht en andersom hebben de Sovjets de regio nooit onder controle gehad of de bevolking aangevallen.¹¹ Dit stelde Iran in staat een netwerk van irreguliere strijdkrachten en sjiitische organisaties op te bouwen in Centraal-Afghanistan. Doel was het vormen van een alliantie tussen deze verschillende groeperingen om uiteindelijk de bevolking van Hazarajat onder controle van Teheran te krijgen. De vorming van een dergelijke alliantie in juni 1987 was een succesvolle ontwikkeling voor Iran.¹² Met deze alliantie van sjiitische groeperingen en de regio Hazarajat onder invloed van Iran, beschikte Teheran

over een machtsmiddel als tegenwicht voor de Pakistaans-Amerikaans-Saoedische as. Op deze manier kon Iran de hoeveelheid invloed van die drie mogendheden in Afghanistan beperken, tijdens en na de Sovjet-bezetting.

Wahabisme

Irans verzet tegen deze drie landen was ook door andere motieven ingegeven. De Mujahedeen, een soennitische verzetsbeweging, waren voor hun strijd tegen de Sovjet-troepen zeer afhankelijk van financiële en militaire steun uit Islamabad, Washington en Riyad. Iran was terughoudend om deel te nemen aan deze trilaterale samenwerking om de Sovjet-Unie niet openlijk te provoceren, maar ook vanwege zijn vijandige relatie met de VS, waardoor directe en openlijke samenwerking onmogelijk was. Verder was Iran afkerig van Saoedi-Arabië omdat Riyad een geldschietter van Irak was in de Iran-Irak oorlog. Tot slot was Iran bezorgd over de Pakistaanse madrasa's waarin het wahabisme werd gepropageerd, een fundamentalistische soennitische ideologie met anti-sjiitische sentimenten en tevens de nationale religie van Saoedi-Arabië. Ook de Mujahedeen, met zijn thuisbasis in Pakistan, kwam onder invloed van deze ideologie. Voor Saoedi-Arabië was het een manier om het wahabisme te verspreiden als tegenwicht voor Irans revolutionaire idealen. Iran beschouwt deze ontwikkeling nu nog steeds als een veiligheidsdreiging. De analist Mahmoud Vaezi schrijft daarover: 'Wahhabism and Salafism as radical religious ideologies have been the main agents of spreading of terrorism and religious tensions and they have found more space to propagate due to the chaos in the region and political interests of some actors'.¹³

Tevens speelde de Afghaanse vluchtelingenkwestie een rol in de jaren tachtig. Ten tijde van de oorlog met de Sovjet-Unie en de Afghaanse burgeroorlogen, vluchtten circa twee miljoen Afghanen naar Iran, van wie er tegenwoordig nog steeds bijna een miljoen daar leven.¹⁴ De integratie van vluchtelingen en het verschaffen van voedsel, onderdak en banen was een zware belasting voor de Iraanse samenleving.

9 Sinds oktober 2004 gebruikt de VS deze basis.

10 Dario Christiani, 'Afghanistan's Role in Iranian Foreign Policy', 2007 (PINR). http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=644&language_id=1. PINR, *Power and Interest News Report*, is een onafhankelijke organisatie die conflicten analyseert.

11 Olivier Roy, 'The Iranian foreign policy toward Central Asia', 1998 (EurasiaNet). www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html. *EurasiaNet*, gevestigd in New York, verstrekt informatie en analyse over politieke, economische en milieu-ontwikkelingen in Centraal-Azië en de Kaukasus, Rusland, het Midden-Oosten en Zuidwest-Azië.

12 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 238.

13 Mahmoud Vaezi, 'Iran's security approach in its peripheral environment', 2008 (Iranian Diplomacy). <http://www.irdiplomacy.ir/index.php?Lang=en&Page=21&Typeld=12&ArticleId=1813&Action=ArticleBodyView>. *Iranian Diplomacy* is een onderzoekscentrum gericht op internationale betrekkingen en buitenlandbeleid. Het is gevestigd in Teheran.

14 Zie: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html.

Pragmatisme

Maar er was ook pragmatisme zichtbaar. Kort na de Islamitische Revolutie in Iran lag een krachtige veroordeling van de Sovjet-interventie door Teheran voor de hand, gevolgd door daadkrachtige actie om zijn onderdrukte moslimbroeders te steunen in hun strijd tegen de atheïstische communistische bezetter. De Islamitische Republiek reageerde echter terughoudend omdat zij de steun van Moskou nodig had. De Iraanse steun aan de sjiïeten in Afghanistan was niet om de Sovjet-troepen te bevechten, maar diende als tegenwicht voor de Pakistaanse, Saoedische en Amerikaanse financiële en militaire assistentie aan de Mujahedeën en hun invloed in Afghanistan tijdens en na de Sovjet-bezetting.

In de periode 1979-1989 werd de Iraanse houding ten aanzien van Afghanistan beïnvloed door ontwikkelingen als de Iran-Irak oorlog, de Sovjet-bezetting van Afghanistan, de betrokkenheid van Pakistan, de VS en Saoedi-Arabië bij de Mujahedeën en de Afghaanse vluchtelingen. Door het steunen, verenigen en creëren van een netwerk van sjiïtische groeperingen, speelde Iran zijn ideologische kaart om controle uit te oefenen over de bevolking in Herat en Hazarajat. Volgens de politicoloog Mohsen Milani was het doel van Teheran *'to create an ideological sphere of influence' by mobilizing and energizing the Afghan Shi'ites (...) while barely dealing with the Communist government of Afghanistan*.¹⁵

De periode 1990-2000

De Mujahedeën hadden in feite een gelegeheidscoalitie in hun strijd tegen de Sovjets. Dat de beweging na de terugtrekking van de Sovjet-Unie in 1989 uit elkaar viel, was te verwachten. In de periode die volgde ging de strijd in het Afghaanse machtsvacuüm door, wat resulteerde in een serie burgeroorlogen. Afghanistan was verdeeld en verre van stabiel en veilig. In 1994 kwam de Talibanbeweging op, een orthodoxe soennitische beweging met een sterk anti-sjiïtisch gedachtegoed. Aanhangers leefden strikt volgens islamitische wetten en kregen hun training en religieuze opleiding in de

Pakistaanse madrasa-scholen. Vanwege de hechte relatie tussen de VS en Pakistan noemde Khomeini de Taliban ook wel *'islam-i amrikai'*, Amerikaanse islam.¹⁶ De Taliban in Afghanistan

In de jaren tachtig speelde Iran in Afghanistan de ideologische kaart

kon bogen op aanzienlijke financiële en materiële steun van de Saoedische inlichtingendienst en wist tevens controle over de noordelijke provincies te krijgen, behalve in die gebieden waar de oppositie, verenigd in de Noordelijke Alliantie, domineerde.¹⁷

Een assertiever Iran

In de jaren negentig werd Iran assertiever ten opzichte van Afghanistan. In de eerste plaats stelde Iran zich internationaal toegankelijker op om de gevolgen van zijn geïsoleerde positie te beperken. Na de oorlog tegen Irak kreeg Iran een economische crisis te verduren met hoge werkloosheid, hoge inflatie, negatieve groei en tekorten aan voedsel en brandstof. *'Outside assistance was essential for the reconstruction of the country'*, concludeerde de socioloog en politicoloog Anoush Ehteshami.¹⁸

Ten tweede zorgde het uiteenvallen van de Sovjet-Unie voor nieuwe politieke en economische mogelijkheden en uitdagingen voor Iran. Met de terugtrekking uit Afghanistan en de desintegratie van de supermacht viel de directe veiligheidsdreiging weg die Moskou voor Iran had gevormd. Iran kon actiever optreden ten aanzien van Afghanistan, want de vrees om

15 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 237.

16 Walter Posch et al., *Iranian Challenges. Chaillot Paper*, No. 89, 2006. (Parijs, Institute for Security Studies, Europese Unie) blz. 67.

17 In de winter van 2000 had de Noordelijke Alliantie circa 20 procent van Noordoost-Afghanistan in handen. Zie Ahmed Rashid, 'Iran in Afghanistan. The mission to undermine Pakistan', 2000. (Central Asia-Caucasus Analyst) www.cacianalyst.org/?q=node/348.

18 Anoush Ehteshami, 'The Foreign Policy of Iran' in: Raymond A. Hinnebusch en Anoush Ehteshami, *The Foreign Policies of Middle East States* (Boulder, Lynne Rienner, 2002) blz. 290.

Rusland openlijk en direct te provoceren was sterk verminderd. Niettemin bleven vriendschappelijke betrekkingen belangrijk voor Iran vanwege de economische en militaire afhankelijkheid van Moskou en de Russische zetel in de VN-Veiligheidsraad. Andersom had Rusland de Iraanse handelsroutes en het geld dat de handel met Iran opleverde hard nodig. Tot slot hadden Teheran en Moskou gemeen dat zij beide tegen de groeiende westerse aanwezigheid in de regio waren.

Olie- en gasvoorraden

De nieuwe onafhankelijke Centraal-Aziatische staten ten noorden van Iran en Afghanistan waren van economisch belang voor Teheran vanwege de exploitatie van nieuwe olie- en gasvoorraden in die regio. Hierbij werd het transporteren van energie onderdeel van botsende Iraanse en Pakistaanse belangen in Afghanistan. Beide landen wilden pijpleidingen bouwen op hun territoria, waarbij Pakistan Afghanistan nodig had als tussenstation.

Vanwege de slechte economische omstandigheden in eigen land had Iran de financiële en economische voordelen van olie- en gastransport dringend nodig. Vanwege de Iraanse zwakte verstrekte Pakistan de Taliban royaal wapens, militaire adviseurs en logistieke steun, omdat de beweging de aanleg van pijpleidingen door Afghanistan naar Pakistan had toegezegd. De voormalige Amerikaanse ambassadeur in Irak en Afghanistan, Zalmay Khalilzad, en Daniel Byman van het Brookings Institution schreven daarover dat *'without Pakistani aid, the Taliban would not have been able to score some important initial victories and to sustain its subsequent drive to take over the rest of the country'*.¹⁹

Pakistan vond hierin een bondgenoot in Washington, dat zich afzijdig hield in de Afgaanse burgeroorlog. Tegelijkertijd verwelkomde Amerika de Taliban wel degelijk als

'an indigenous movement which has demonstrated staying power', aldus de politicoloog Adam Tarock.

De VS zag in de Taliban een tegenwicht voor Iran.²⁰ Een pijpleiding via Afghanistan en Pakistan in plaats van de veel goedkopere route via Iran paste in het Amerikaanse beleid om Teheran economisch te isoleren.

Reactie Iran op toenemende rivaliteit

In de jaren negentig nam de rivaliteit in Afghanistan tussen Iran en Saoedi-Arabië toe. Saoedi-Arabië steunde de Taliban financieel en trachtte het wahabisme te verspreiden. Ook Pakistan en de VS wedijverden onderling feller in Afghanistan. De Iraanse reactie op de Afgaanse burgeroorlogen, de opkomst van de Taliban en de steun die de beweging kreeg van Islamabad, Washington en Riyad, was driedelig. In de eerste plaats probeerde Iran de Dari-sprekende niet-Pashtun minderheden te verenigen en te organiseren. Volgens Milani zag Teheran de minderheden *'as a counterforce against the Pashtuns, who were supported by Pakistan and Saudi Arabia'*.²¹

Initieel stimuleerde Iran verschillende sjiitische groepen om een overkoepelend orgaan in te stellen, wat resulteerde in de Hezb-e Wahdat. Iran spoorde deze 'Partij van de Eenheid' ook aan om samen te werken met soennitische Tadzjiekse en Oezbeekse partijen en met de partij van voormalig Mujahedeem-leider Burhanuddin Rabbani. Iran probeerde zo een tegenwicht te creëren met een taalkundige in plaats van een sjiitische grondslag met als doel de Pakistaanse en Saoedische steun voor de Pashtuns te neutraliseren.

Als tweede reactie gaf Iran grote hoeveelheden wapens en geld aan diverse anti-Taliban strijdkrachten, inclusief de Noordelijke Alliantie die ook steun kreeg van Rusland. Deze strijdkrachten bestonden niet alleen uit Hazara-sjiieten, maar ook uit soennitische Tadzjiekse en Oezbeekse milities, geleid door Ahmad Shah Massoud en Abdul Rashid Dostum. Zij kregen hun voorraden per trein vanuit Iran, via Turkmenistan, Oezbekistan en Tadzjikistan. Vandaar reden vrachtwagens naar Noordoost-

19 Zalmay Khalilzad en Daniel Byman, 'Afghanistan: The Consolidation of a Rogue State' in: *The Washington Quarterly*, Vol. 23 No. 1, 2000. Blz. 68.

20 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 814-818.

21 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 240.

FOTO ANP, J. VRIJDAG

Militairen van de Noordelijke Alliantie in Kabul

Afghanistan.²² Massoud was een westers georiënteerd leider en zijn strijders bestonden uit Tadzjiekken, Hazara's, Oezbeken en zelfs Pashtuns.

Afghanistan- en islam-deskundige Olivier Roy merkte hierover op dat Iran 'played some Pashtun splinter groups, and after 1996 Tehran has given a new chance to an already discredited G. Hekmatyar, a radical Pashtun leader and former tool of the Pakistani services (ISI)'.²³

Verder bood Teheran Ismail Khan en achtduizend van zijn strijders een uitwijkhaven toen de Taliban Herat veroverde. In Iran werden ze van wapens, geld en trainingsfaciliteiten voorzien en Khan mocht persoonlijk toezicht houden op trainingskampen nabij Mashhad.²⁴ Hoewel de Taliban zes jaar lang de sjiïeten onderdrukte en terroriseerde, ging Iran nooit rechtstreeks de militaire confrontatie aan. Zelfs niet in 1998, toen de Taliban acht Iraanse diplomaten en een journalist ontvoerde en doodde en zeker tweeduizend sjiïtische burgers vermoordde in Mazar-i Sharif.²⁵ Iran verzamelde zo'n 200.000 militairen aan de grens met Afghanistan, maar ayatollah Khamenei, toenmalig president Khatami and voormalig president Rafsanjani waren tegen militaire acties tegen de Taliban.²⁶

'Such a move was seen as a dangerous, open-ended commitment – Iran might fail to gain a victory', meende Byman.²⁷

De Taliban zorgde ook voor onveiligheid en instabiliteit aan de Iraanse grens met drugssmokkel en het aanwakkeren van vluchtelingenstromen.

Iran kwam ten slotte met een derde reactie, het tegelijkertijd initiëren of ondersteunen van enkele vredesinitiatieven.

Teheran propageerde een multi-etnische coalitiegovernment in Kabul, met een evenredige machtsverdeling tussen de be-

langrijkste partijen. Op een driedaagse bijeenkomst in Teheran in juli 1996, bijgewoond door elf van de dertien Afghaanse partijen, kreeg Iran het voor elkaar enkele rivalen een vredesakkoord te laten tekenen. Maar omdat de Taliban en Pakistan niet vertegenwoordigd waren, was beëindiging van de burgeroorlog geen haalbare doelstelling.²⁸

Een tweede initiatief behelsde de 'zes-plus-twee' onderhandelingen; overleg dat de VN had opgestart in oktober 1997 en dat Iran steunde.²⁹ Het doel was de Taliban te overtuigen deel te nemen aan een nationale coalitie.

22 Ahmed Rashid, 'Iran in Afghanistan. The mission to undermine Pakistan', 2000. (Central Asia-Caucasus Analyst) www.cacianalyst.org/?q=node/348.

23 Olivier Roy, 'The Iranian foreign policy toward Central Asia', 1998 (EurasiaNet). www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html. EurasiaNet, gevestigd in New York, verstrekt informatie en analyse over politieke, economische en milieu-ontwikkelingen in Centraal-Azië en de Kaukasus, Rusland, het Midden-Oosten en Zuidwest-Azië.

24 Thomas H. Johnson, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 2, 4.

25 Human Rights Watch, 'Afghanistan: The massacre in Mazar-i Sharif', November 1998 Vol. 10 No. 7 (C). <http://www.hrw.org/reports98/afghan/index.htm#TopOfPage>.

26 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 245.

27 Daniel L. Byman et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001) Blz. 71.

28 Adam Tarock, 'The Politics of the Pipeline: The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 810.

29 Aan het zes-plus-twee' overleg namen Afghanistans buurlanden, Tadzjikistan, Oezbekistan, Turkmenistan, China, Pakistan en Iran deel, evenals Rusland en de VS. Deze onderhandelingen waren de enige keren dat Iraanse en Amerikaanse diplomaten rechtstreeks zaken deden, met uitzondering van bijeenkomsten van de Algemene Vergadering van de VN in New York. www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html.

Tot 2001 vonden deze onderhandelingen regelmatig plaats, maar grote successen bleven uit. Verder startte Teheran in 1999 het Cyprus-overleg,³⁰ waarbij veel belangrijke stamoudsten en legercommandanten bijeenkwamen in de Loya Jirga. Deze Iraanse inspanning leverde geen resultaten op vanwege de zware kritiek op de deelname van enkele prominente leiders.

Veiligheidsbelangen

Terugkijkend op deze periode, was het ideologisch gemotiveerde gedrag dat Iran in de jaren tachtig ten aanzien van Afghanistan vertoonde veel minder zichtbaar in de jaren negentig. In dat laatste tijdvak begon Iran zich internationaal meer open te stellen. Toen de Sovjets zich uit Afghanistan terugtrokken en de supermacht uiteenviel, kreeg Iran de mogelijkheid een

Afghaanse sjiitische gemeenschap. Teheran beoogde veel meer de Pakistaanse en Saoedische invloeden in Afghanistan te beperken, de pijpleidingenstrijd te winnen en de drugs- en vluchtelingenproblemen aan de Iraans-Afghaanse grens aan te pakken. Irans terughoudendheid om in de Afghaanse burgeroorlog betrokken te raken, terwijl grote delen van de sjiitische bevolking geterroriseerd of vermoord werden, duidt ook op een lagere prioriteit voor ideologische overwegingen.³¹ De gelijktijdige Iraanse steun voor anti-Taliban strijdkrachten en voor vredesinitiatieven om de burgeroorlog te beëindigen, impliceert dat Teheran zijn eigen politieke invloed in Afghanistan probeerde te vergroten ten koste van Pakistan en Saoedi-Arabië. Eigenbelang en pragmatisme overheersten in de Iraanse houding ten aanzien van Afghanistan in de jaren negentig.

Ideologie maakte plaats voor veiligheids- en economische belangen

actieve en open rol in Afghanistan te spelen. Iran steunde nu niet alleen sjiitische groeperingen zoals in de jaren tachtig, maar ook soennitische Tadzjikse, Oezbeekse en Pashtunmilities waarmee het een taalkundige verwantschap heeft. Iran probeerde deze partijen en de belangrijkste leiders samen te brengen in één grote anti-Taliban alliantie. Teherans militaire, financiële en logistieke steun voor de multi-etnische sjiitische en soennitische anti-Taliban strijdkrachten, inclusief de Noordelijke Alliantie, werd daarbij ingegeven door nationale en economische veiligheidsbelangen. Met deze steun wilde Iran niet zozeer een ideologische invloedssfeer creëren binnen de

De periode 2001-2008

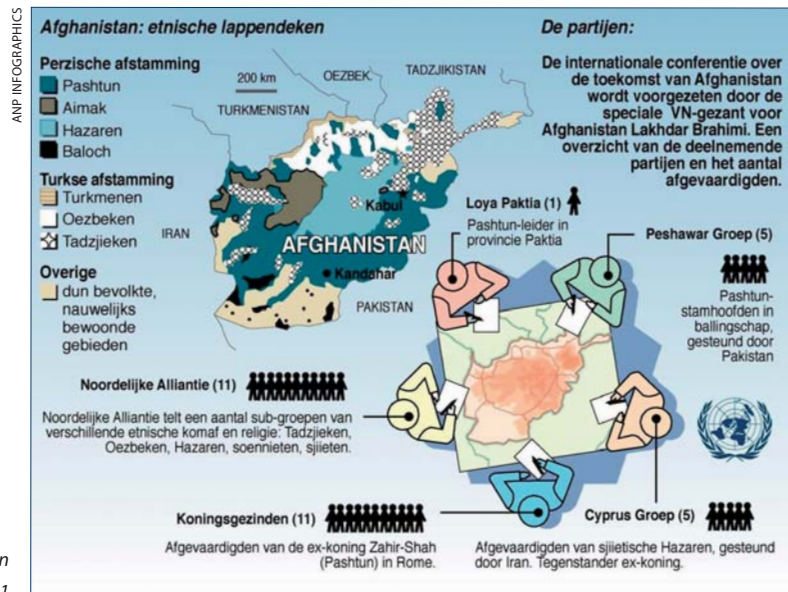
Irans inspanningen voor vrede in de jaren negentig gingen door na 2001. Teheran veroordeelde direct de aanslagen van 11 september 2001 en riep een vergadering bijeen van de Organisatie van de Islamitische Conferentie, die een ferme verklaring tegen internationaal terrorisme aannam.³² Irans spiritueel leider ayatollah Khamenei spoorde moslims wereldwijd aan tot een heilige kruistocht, een jihad, tegen terrorisme.³³ Toen de Taliban weigerde om Osama Bin Laden uit te leveren, hadden de VS en Iran een gemeenschappelijke vijand en zij steunden beiden de Noordelijke Alliantie. De Amerikaanse interventie in Afghanistan in oktober 2001 schiep mogelijkheden voor toenadering tussen Iran en de VS. Niet alleen met het steunen van de Amerikaanse militaire campagne toonde Iran zich bereid samen te werken in de kwestie-Afghanistan. Iran stond ook Amerikaanse hulptransporten over zijn grondgebied toe, spoorde bondgenoten aan om met de VS mee te werken en versterkte de grensbewaking om vluchtende Al-Qaida strijders te kunnen arresteren. Verder speelde Iran in december 2001 een coöperatieve rol op de door de VN georganiseerde Conferentie van Bonn. De deelnemers aan de conferentie besloten een interimregering te installeren en de *Inter-*

30 Als tegenhanger van het door de VS en Italië gesteunde Rome-overleg, waarin de voormalige koning Zahir Shah van Afghanistan centraal stond, lanceerde Teheran in 1999 het Cyprus-overleg. De belangrijkste deelnemer en mede-organisator was Gulbuddin Hekmatyar, die op dat moment in ballingschap in Iran leefde.

31 Daniel L. Byman et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001) blz. 92.

32 De OIC telt 57 moslim-lidstaten en noemt zichzelf de 'collectieve stem van de moslim-wereld'. Zie: www.oic-oci.org/oicnew/page_detail.asp?p_id=52.

33 Kaveh Afrasiabi en Abbas Maleki, 'Iran's Foreign Policy After 11 September' in: *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 9 No.2, 2003. Blz. 258.

Afghaanse gesprekspartijen
op de Conferentie van Bonn in 2001

national Security and Assistance Force (ISAF) op te richten. Tevens startten zij overleg om tot een nieuwe grondwet te komen en om parlaments- en presidentsverkiezingen te organiseren in 2004 and 2005.

Nieuwe prioriteiten en initiatieven

De Amerikaanse interventie bracht niet alleen kansen voor samenwerking, maar zorgde ook voor nieuwe veiligheidsdreigingen voor Teheran. De *State of the Union*-rede van president Bush op 29 januari 2002, waarin hij Iran tot de *axis of evil* rekende, maakte direct een eind aan de langzame verbetering in de betrekkingen met Iran. De relatie kwam onder spanning te staan en Iran bekeek de groeiende Amerikaanse en westerse troepenmacht in Afghanistan met veel argwaan.³⁴ Maar in 2003, met het binnenvallen van de VS in Irak, verschoven Irans prioriteiten van Afghanistan terug naar Irak. Het regime van Saddam was omvergeworpen, maar er was een nieuwe dreiging voor Teheran ontstaan: een Amerikaanse militaire aanwezigheid aan zijn westgrenzen die vele malen groter was dan die in Afghanistan.³⁵ Ondanks deze westerse en voornamelijk Amerikaanse omcirkeling, was Teheran zich bewust van zijn kansen in Afghanistan als gevolg van de val van het Taliban-regime in 2001. Teheran kwam met een vierledig initiatief om invloed te winnen in Afghani-

stan, ook al bevond zich in dat land een grote Amerikaanse en westerse troepenmacht.

In de eerste plaats is Iran substantieel economisch betrokken geweest bij de wederopbouw van Afghanistan. Sinds 2002 heeft Teheran honderden miljoenen dollars bijgedragen voor algemene wederopbouw en enkele belangrijke handelsovereenkomsten met Kabul gesloten. Het gaat onder meer om rentevrije leningen, korting op tarieven voor goederen die naar of via Iran worden geëxporteerd en nagenoeg belastingvrije toegang tot Iraanse havens. Iran betaalde ook elektriciteitscentrales bij Kabul en telefoonnetwerken in verschillende steden.³⁶

34 In 2002 nam het aantal coalitietroepen toe tot 14.000 militairen, waarvan 9.000 uit de VS. Zie: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/11/20021116-1.html>. Op dit moment leveren veertig landen ongeveer 52.700 militairen aan de ISAF-missie van de NAVO; 23.550 daarvan komen uit de VS (cijfers van 10 juni 2008). Zie: http://www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf. Daarnaast werken circa 12.000 Amerikaanse militairen buiten de NAVO-structuur in de door de VS geleide *Operation Enduring Freedom* (OEF). Daarin worden counterterrorisme-missies uitgevoerd onder Amerikaans bevel. Recentelijk heeft het Pentagon toegezegd om begin 2009 ongeveer 7.500 extra militairen naar Zuid-Afghanistan te sturen.

35 De westerse coalitie in Irak beschikt nu over ongeveer 160.000 manschappen, waarvan 150.000 uit de VS. Zie: 'Iraq Index. Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-Saddam Iraq', rapport *Brookings Institution*, 12 juni 2008. Blz. 28.

36 Deze overeenkomsten stimuleerden de Iraans-Afghaanse handel, die groeide van minder dan 10 miljoen euro in 2001 tot 500 miljoen euro in 2006. Beide landen hopen dat dit verdubbeld is in 2008. Zie: Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington, D.C, American Enterprise Institute, 2008) blz. 37, 38.

Naast deze algemene hulp heeft Iran aanzienlijke rechtstreekse investeringen gedaan in de Afghaanse grensprovincies Nimroz, Farah and Herat. Iran heeft vele dollars betaald aan infrastructuurprojecten voor onder meer spoorwegen, snelwegen, telecommunicatie, elektriciteitsnetwerken, televisie en radio. Door het creëren van deze economische interdependentie zijn Iran en deze drie Afghaanse grensprovincies nauwer verweven geraakt. Veel bouwwerkzaamheden zijn uitgevoerd door Iraanse bedrijven of zijn gefinancierd door Teheran. Bij Islam Qala, het belangrijkste grensstation tussen Iran en Herat, passeren meer goederen dan bij enig ander Afghaans grensstation.³⁷ De douane-inkomsten gaan indirect naar de lokale gemeenschap en infrastructuurprojecten. Ook is Iran sociaal en cultureel betrokken in Afghanistan met religieuze en educatieve projecten, zoals uitwisselingen tussen leraren en geestelijken.³⁸ Steeds meer uitzendingen van Iraanse televisie- and radioprogramma's zijn in Afghanistan in het Dari te ontvangen.³⁹ Daarnaast is een grote bibliotheek in een voorstad van Herat, waarin 98 procent van de boeken uit Iran afkomstig is, gefinancierd door een religieuze stichting die in Qom is gehuisvest.⁴⁰

Het tweede deel van Irans vierledig initiatief draait rond de verdieping van de bilaterale banden met Kabul. Na de omverwerping van het Talibanregime was Iran het eerste land dat zijn ambassade in Kabul heropende. In 2002 verklaarde toenmalig president Khatami tijdens zijn eerste officiële bezoek aan Afghanistan:

'the stability and security of Afghanistan is the same as our own security and stability'.⁴¹

Ondanks Washingtons bezorgdheid over de nauwere samenwerking tussen Kabul en Teheran, hebben diverse ontmoetingen en bezoeken plaatsgevonden tussen Hamid Karzai en de presidenten Khatami en Ahmadinejad (president sinds augustus 2005). Zij hebben meerdere bilaterale verdragen getekend. Die verdragen gaan niet alleen over economische kwesties, maar ook over veiligheid, met als speerpunten counterterrorisme, counter-narcotica, gevangenenruil, uitlevering van criminelen en de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Tevens zijn er overeenkomsten gesloten op het gebied van geologie, mijnbouw, diergeneeskunde, cultuur en justitie.⁴² De betrekkingen tussen Iran en Afghanistan kenden evenwel ook spanningen.

Ten derde kondigde Teheran in 2006 aan dat illegale Afghaanse vluchtelingen gedwongen repatriatie te wachten stond, omdat hen drugs-smokkel, geweld en werkloosheid werd aangerekend. Van de circa een miljoen Afghaanse vluchtelingen en immigranten in Iran zijn er meer dan 100.000 in kampen in Oost-Iran samengebracht en tussen april en begin juli 2007 per bus de grens overgezet.⁴³ Verscheidene

37 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 55.

38 Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington D.C., American Enterprise Institute, 2008) blz. 39.

39 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 251.

40 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 65.

41 Mohsen M. Milani, 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 249.

42 Zie: www.president.gov.af/english/news/1negentig807_prekarzaimetsahmadinej.msp; www.president.ir/eng/ahmadinejad/cronicnews/1385/03/06/index-e.htm#b4.

43 Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 57; Frederick W. Kagan et al., *Iranian Influence in the Levant, Iraq, and Afghanistan* (Washington D.C., American Enterprise Institute, 2008) Blz. 38-40.

FOTO EPA, S.J. SABAWOON

De Iraanse president Ahmadinejad en zijn Afghaanse ambtgenoot Karzai tekenen een samenwerkingsovereenkomst, 2007

humanitaire organisaties protesteerden hevig omdat de deportaties bijna een humanitaire ramp veroorzaakten in West-Afghanistan. Sindsdien gaat het uitzetten van Afghanen door, maar in een lager tempo.

In de vierde plaats is Iran beschuldigd van steun aan de Taliban, lokale krijgsheren en opstandelingen

maar ook, zoals de Midden-Oosten deskundigen Claire Spencer en Robert Lowe zeggen, van *'aiding the escape of Al-Qaeda leaders through its (...) border with Afghanistan'*.⁴⁴

De commandant van de Afghaanse grenspolitie heeft gesuggereerd dat de wapens die de Afghaanse opstandelingen gebruiken, zoals Kalasjnikovs, handgranaten, machinegeweren en raketgranaten, uit Iran komen en dat de opstandelingen getraind worden in Iraanse militaire kampen.⁴⁵ Daarnaast hebben ISAF-troepen in april, juni en september 2007 wapentransporten in Afghanistan onderschept. Daar zaten ook wapens met Iraanse markeringen bij, zoals mortieren, 107mm-granaten, zware wapens, explosieven en EFP's.⁴⁶ De wapens zouden mogelijk voor Talibanstrijders bestemd zijn geweest.⁴⁷ Zowel het AEL- als het CRS-rapport vermeldt dat het lastig te geloven is dat de Iraanse overheid of het leger niet betrokken is bij deze transporten. Vanwege onzekerheid over de kwantiteit en de frequentie van de transporten is het echter moeilijk deze beweringen te onderschrijven.

Tweeslachtig

De Iraanse invloed in deze periode is sterker dan ooit tevoren. Na 2001 bleef Iran op het internationale toneel zijn coöperatieve en diplo-

matieke rol rond Afghanistan spelen en breidde die zelfs uit. Vanwege de goede betrekkingen met de Noordelijke Alliantie was Iran deelnemer aan de Conferentie van Bonn. De inspanningen voor vrede boden Teheran de kans zijn politieke invloed in Afghanistan te vergroten. Dit was mogelijk doordat Pakistan en Saoedi-Arabië aan gewicht hadden ingeboet na de val van het Talibanregime, maar het was ook noodzaak voor Iran tegengas te geven aan de groeiende aanwezigheid van westerse en Amerikaanse troepen.

Iran heeft geen belang bij een sterke centrale regering in Afghanistan

De Iraanse opstelling ten aanzien van Afghanistan in deze afgelopen zeven jaar is tweeslachtig. Aan de ene kant hebben zowel Teherans economische, sociale en culturele inspanningen in (West-) Afghanistan als de pogingen om de banden met Kabul aan te halen, bijgedragen aan Irans veiligheid. Dit laat zien dat Iran streeft naar een stabiel Afghanistan. Aan de andere kant echter duiden de massale uitzetting van Afghaanse vluchtelingen en Iraanse wapentransporten erop dat Teheran ook een zeker belang heeft bij een beperkte instabiliteit. De uitzettingen en transporten kunnen voor Iran als instrument dienen om in Afghanistan een soort controleerbare instabiliteit te creëren, die het eigenbelang op twee manieren ten goede komt. Ten eerste hoeft Iran op die manier niet de directe confrontatie met coalitietroepen aan te gaan, maar kan het tegelijkertijd wel hun operaties ondermijnen of compliceren. Een gebrek aan succes bij Amerikaanse en westerse troepen, met uiteindelijk hun vertrek uit

- 44 Robert Lowe, Claire Spencer, et al., *Iran, Its Neighbours and the Regional Crisis* (Londen, Chatham House, 2006) blz. 44.
- 45 Mark Sappenfeld, 'Is Iran meddling in Afghanistan?' in: *Christian Science Monitor*, Vol. 99 No. 177, 2007. Blz. 2; Nicholas Schmidle, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 57-59.
- 46 EFP's (explosively formed penetrators) zijn geavanceerde bembommen die meerdere ontstekingen kunnen hebben. Zij kunnen gefragmenteerde explosies veroorzaken en pantser doorboren.
- 47 Kenneth Katzman, *Afghanistan. Post-War Governance, Security, and U.S. Policy* (Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008) blz. 43.

FOTO AVDD, R. KLEIN

Militairen van de Afghan National Army brengen een Talibanstrijder op

Afghanistan als gevolg, is Teherans grootste prioriteit. Ten tweede laat Iran met de deportaties en wapentransporten ook zien dat het in staat is om de regering-Karzai te destabiliseren. Instabiliteit voorkomt dat zich een (sterke) centrale Afgaanse overheid kan ontwikkelen. Wanneer tegelijkertijd Afghanistan's westelijke provincies sterker verbonden zijn met Iran dan met Kabul, kan Teheran zijn bestaande invloed in (West-) Afghanistan uitbreiden.

Om zo'n tweeslachtige houding te handhaven en de invloed in Afghanistan te consolideren, is vanuit Teheran een pragmatische benadering en gericht eigenbelang nodig. Teheran bespeelt meerdere partijen in het Afgaanse conflict met zijn internationale diplomatieke inspanningen, zijn grote financiële betrokkenheid bij de Afgaanse wederopbouw en zijn omvangrijke economische en culturele investeringen in Nimroz, Farah and Herat. In dat politieke spel passen ook Irans sterkere banden met Kabul, de massale repatriatie van Afgaanse vluchtelingen, de steun aan alle etnische groeperingen en de gevonden Iraanse wapens. Irans invloed in Afghanistan is enorm toegenomen en kan van nut zijn als westerse troepen, inclusief de Amerikaanse, het land hebben verlaten.

Nationaal belang boven ideologie

Terugkijkend op het hele tijdvak 1979-2008 luidt de conclusie dat de Iraanse invloed in Afghanistan na 1979 aanzienlijk is toegenomen en nog meer na de val van het Talibanregime. In de periode tussen 1979 en 1989 zijn zowel ideologische als pragmatische invloeden zichtbaar in Irans houding ten aanzien van Afghanistan, maar sinds de jaren negentig hebben pragmatisme en nationale belangen consequent de overhand gehad boven ideologische overwegingen. De Iraanse invloed is het meest zichtbaar geweest in West-Afghanistan en de

regio Hazarajat. Pas na 2001 is die invloed ook rechtstreeks uitgeoefend op de regering in Kabul. In de laatste periode, van 2001 tot 2008, zijn de rol en invloed van Iran in Afghanistan nog sterker geweest dan daarvoor, met name op economisch gebied. Het bespelen van verschillende partijen in Afghanistan om de Iraanse invloed te verstevigen, vereiste van Teheran een pragmatische berekening van nationale belangen en het voorop stellen van eigenbelang.

Een zwakke Afgaanse centrale overheid biedt mogelijkheden voor inmenging van buitenaf, ook van Iran. Teheran heeft de afgelopen jaren zijn invloedssfeer in Afghanistan al aanzienlijk vergroot en zal deze het komende decennium verder kunnen laten groeien, zolang Kabul zijn centrale gezag niet weet uit te breiden naar de rest van het land. Een verdere versteviging van de Iraanse invloed in Afghanistan in de komende jaren is van grote waarde voor Teheran. Het belang en de effecten daarvan zullen zich manifesteren als de buitenlandse troepen Afghanistan hebben verlaten. Om deze invloedsoverbreiding te realiseren zal Teheran zich ook de komende jaren moeten blijven beroepen op pragmatisme en eigenbelang. ■

Literatuur**Artikelen**

- Afrasiabi, Kaveh en Maleki, Abbas, 'Iran's Foreign Policy After 11 September', in: *The Brown Journal of World Affairs*, Vol. 9 No. 2, 2003. Blz. 255-265
- Bulliet, Richard W., 'Iran between East and West' in: *Journal of International Affairs*, Vol. 60 No. 2, 2007. Blz. 1-14
- Johnson, Thomas H, 'Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence' in: *Strategic Insights*, Vol. 3 No. 7, 2004. Blz. 1-10
- Khalilzad, Zalmay en Byman, Daniel, 'Afghanistan. The Consolidation of a Rogue State' in: *The Washington Quarterly*, Vol. 23 No. 1, 2000. Blz. 65-75
- Milani, Mohsen M., 'Iran's Policy Towards Afghanistan' in: *Middle East Journal*, Vol. 60 No. 2, 2006. Blz. 235- 256
- Rezun, Miron, , 'Iran and Afghanistan. With Specific Reference to Their Asian Policies and Practices' in: *Journal of Asian and African Studies*, Vol. 25 No. 1-2, 1990. Blz. 9-26
- Sappenfeld, Mark, 'Is Iran meddling in Afghanistan?' in: *Christian Science Monitor*, Vol. 99 No. 177, 2007. Blz. 1-3
- Schmidle, Nicholas, 'Democracy is not a postcard. Iranian influence in Western Afghanistan' in: *The Virginia Quarterly Review*, Volume 84 No. 1, 2008. Blz. 54-73
- Takeyh, Ray, 'Iran's New Iraq' in: *Middle East Journal*, Vol. 62 No. 1, 2008. Blz. 13-30
- Tarock, Adam, 'The Politics of the Pipeline. The Iran and Afghanistan Conflict' in: *Third World Quarterly*, Vol. 20 No. 4, 1999. Blz. 801-819

Boeken

- Byman, Daniel L. et al., *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era* (Santa Monica, Rand Corporation, 2001)
- Ehteshami, Anoush, 'The Foreign Policy of Iran' in: Hinnebusch, Raymond A. en Ehteshami, Anoush, *The Foreign Policies of Middle East States* (Boulder, Lynne Rienner, 2002) blz. 283-309
- Kagan, Frederick W., et al., *Iranian Influence in the*

Levant, Iraq, and Afghanistan (Washington, D.C., American Enterprise Institute, 2008)

- Katzman, Kenneth, (geactualiseerd 8 augustus) *Afghanistan. Post-War Governance, Security, and U.S. Policy* (Washington, D.C., Congressional Research Service, 2008)
- Lowe, Robert en Spencer, Claire et al., *Iran, Its Neighbours and the Regional Crisis* (Londen, Chatham House, 2006)
- Maloney, Suzanne, 'Identity and Change in Iran's Foreign Policy' in: Telhami, Shibley en Barnett, Michael, eds., *Identity and Foreign Policy in the Middle East* (Ithaca/Londen, Cornell University Press, 2002) blz. 88-116.
- Peimani, Hooman, *Regional Security and the Future of Central Asia. The Competition of Iran, Turkey, and Russia* (Westport, Praeger Publishers, 1998)
- Posch, Walter et al., *Iranian Challenges*. Chaillot Paper, No. 89 (Parijs, Institute for Security Studies, Europese Unie, 2006)

Internet

- www.brookings.edu/saban/~media/Files/Centers/Saban/Iraq%20Index/index.pdf
- www.cacianalyst.org/?q=node/348
- www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html
- www.eurasianet.org/resource/regional/royoniran.html
- www.hrw.org/reports98/afghan/index.htm#TopOfPage
- www.irdiplomacy.ir/index.php?Lang=en&Page=21&TypeId=12&ArticleId=1813&Action=ArticleBodyView
- www.nato.int/ISAF/docu/epub/pdf/isaf_placemat.pdf
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Afbeelding:Ethnolinguistic_Groups_in_Afghanistan.png
- www.oic-oci.org/oicnew/page_detail.asp?p_id=52
- www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=644&language_id=1
- www.president.gov.af/english/news/1negentig807_prekarzaimetsahmadinej.msp
- www.president.ir/eng/ahmadinejad/cronicnews/1385/03/06/index-e.htm#b4
- www.whitehouse.gov/news/releases/2002/11/20021116-1.html